

Joanna RAK

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

j.m.k.rak@wp.pl

Roman BÄCKER

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

backer@umk.pl

PROBLEM BADAWCZY

ABSTRACT Research problem

A problem is a question which concerns some lack of knowledge. A number of research problems types may be distinguished. The questions about facts are fundamental. However, they are particularly significant in natural sciences. In social sciences (e.g., what is the structure of the ruling elite in prerogative states?) their significance is considerably smaller. Then, there is the type of classificatory questions, i.e., these questions relate to the distinctive features of the class of beings, phenomena of facts fulfilment by being, phenomenon or fact. Indeed, the questions about relations between dependent and independent variables are the most prevalent in social sciences. The last type of questions is formulated on the basis of the model of antinomic behavioural ideal types. This type is characterized by the high extent of applicability to research (i.e., qualitative analyses). It is useful because offers frameworks to determining distances between being/phenomenon/fact and its behavioural ideal type.

Słowa kluczowe: problem badawczy, typy problemów, Linneusz, Weber

Keywords: research problem, types of problems, Linneus, Weber

Student przychodzi na ostatni z możliwych poprawkowy egzamin z zootechniki. On o tym wie, profesor też wie. Profesor się zastanawia: „O co się spytać, by zdał?”. „Proszę Pana, czy można zrobić krowie aborcję?”. Student nie wie, oblewa, idzie do baru

z rozpacz. Po trzech kolejkach barman pyta: „Co Pan jesteś taki smutny?”. „Panie barman, można zrobić krowie aborcję?”. „Chłopie, ty to masz problem!”

Ustalenie, czym jest problem badawczy, wymaga przygotowania obszernego opracowania. Już prosta refleksja nad odmiennością problemu badawczego od celu badawczego musi być bardzo rozbudowana. Co więcej, jako konieczne jawi się uwzględnienie relacji pomiędzy problemem badawczym a tezą i hipotezą badawczą. Na zupełnie innej płaszczyźnie warto odpowiedzieć na pytanie, czym różni się problem badawczy od problemu społecznego, o czym bardzo szczegółowo pisał Janusz Sztumski¹. O ile jednak do rozwiązywania problemu społecznego niezbędne jest działanie (jak można wywnioskować z podanej jako motto anegdoty) – i to najczęściej zespołowe albo wieloosobowe, a niekiedy masowe – to problem badawczy można rozwiązywać głównie poprzez aktywność intelektualną². W dodatku najczęściej ma ona charakter samotniczy, chociaż zawsze cennym wsparciem jest dyskusja, a dokładniej: wspólne wątplenie i zbiorowa refleksja.

Generalnie można stwierdzić, że problem jest pytaniem odnoszącym się do pewnego wycinka stanu niewiedzy – chce się coś poznać, wyjaśnić czy zrozumieć. Bez zaciekawienia, zaintrygowania, a może i pasji zapewne byśmy akurat danego drobnego fragmentu z oceanu naszej niewiedzy nie wybrali.

Tym samym musimy uświadomić sobie istnienie tego określonego stanu niewiedzy i wyrazić uprzednio zinternalizowaną potrzebę jego uzupełnienia wiedzą. Najlepiej, jeśli zrobimy to w formie pytania³. Warto jednak zwrócić uwagę, by w tym celu używać pojęć intersubiektywnie komunikowalnych, jednoznacznie zdefiniowanych, o bardzo dokładnie określonych polach semantycznych, ponieważ m.in. im mniejsza jednoznaczność definicyjna, tym wyższy poziom niepewności uzyskanych rezultatów. Trzeba też pamiętać, że nie należy formułować pytań normatywnych⁴. Jednakże najważniejszą sprawą jest to, aby problem badawczy nie dotyczył z jednej strony kwestii banalnych, całkowicie oczywistych, a z drugiej – takich, na które nie da się odpowiedzieć. W tym ostatnim przypadku nie oznacza to, że formułowanie nierozstrzygalnego problemu badawczego nie ma sensu. O wiele ważniejsze jest natomiast uświadomienie sobie, że przynajmniej w tym momencie, przy wykorzystaniu dostępnych zasobów nie da się go rozwiązać. Formułowanie problemów badawczych dla przyszłych pokoleń może być inspirujące dla rozwoju nauki. Niemniej w danym momencie musimy zdawać sobie sprawę z tego, że naszym końcowym osiągnięciem jest tylko przedstawienie problemu badawczego.

¹ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005.

² Zob.: T.P. Werner, K.S. Rogers, *Scholar-Craftsmanship: Question-Type, Epistemology, Culture of Inquiry, and Personality-Type in Dissertation Research Design*, „Adult Learning” 2013, Vol. 24, nr 4, s. 159-166, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1045159513499549>.

³ Zob. np.: J. Sandberg, M. Alvesson, *Ways of Constructing Research Questions: Gap-spotting or Problematicization?*, „Organization” 2011, Vol. 18, nr 1, s. 23-44, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1350508410372151>.

⁴ Zob.: M. Weber, *The Meaning of „Ethical Neutrality” in Sociology and Economics*, [w:] *Max Weber on The Methodology of the Social Sciences*, przeł. i red. E.A. Shils, H.A. Finch, Glencoe 1949, s. 43.

Podczas projektowania badania użyteczne może okazać się wyartykułowanie głównych i szczegółowych, czy też nawet pobocznych, problemów badawczych. Jednocześnie należy pamiętać, że zawsze ich rudymmentarnym zadaniem będzie umożliwienie i ułatwienie analizy, a nie jej redundantne skomplikowanie. Oznacza to, że musimy zawsze określić, czy proponowane problemy szczegółowe lub poboczne odpowiadają potrzebom badawczym, oraz potrafić prawidłowo uzasadnić rolę każdego z nich – ale także problemów głównych – w badaniu⁵.

Na tym etapie rozważań trzeba jednak zadać sobie kluczowe pytanie: jakie są rodzaje problemów badawczych? I tu pada szereg odpowiedzi⁶, czasami fantasmagorycznych⁷. Wydaje się, że można mówić o kilku podstawowych typach – w zależności od rodzaju pytania, jakie zadajemy. Warto im się bliżej przyjrzeć, aby ocenić poziom ich użyteczności do badań w zakresie nauk społecznych.

Fundamentalny rodzaj problemu badawczego to pytanie dotyczące faktów. Co, kto, kiedy, gdzie, jak, czym, dlaczego, to siedem podstawowych pytań nie tylko kryminalistyki, ale i dziennikarzy. Możliwe jest też dodanie innych pytań: z jakim efektem oraz z kim. Pytania tego typu możemy mnożyć. Czym jednak różni się badacz od prokuratora, dziennikarza czy zazdrosnej żony? Precyzją i dociekliwością pytań? Śmiemy wątpić. Pasją i zaangażowaniem? Ileż to seriali kryminalnych udowadnia, że nie ma większej pasji niż policyjna. Różnic zatem tak jakby nie było. W rzeczywistości odnoszą się one głównie do odmiennych przedmiotów zainteresowania. Astronomowie szukają kolejnych planet przy coraz dalszych gwiazdach. Mediewiści i starożytnicy coraz dokładniej datują poszczególne wydarzenia. Policjanci posiadają coraz doskonalsze urządzenia do wykrywania sprawców przestępstw. Wystarczy wyobrazić sobie konsekwencje analizowania zapisów z samochodowych GPS-ów dla wzrostu liczby mandatów za przekroczenia prędkości.

Nie kwestionujemy znaczenia tego typu problemów badawczych. Tym bardziej że pamiętamy o pytaniu zadanym przez patrona naszego uniwersytetu: co robi Słońce? A przecież nie wiemy, czy równie znaczące, ale zapewne bardzo ważne jest to, które zadają współcześni fizycy, mianowicie o istnienie cząstki Higgsa. Pytania o fakty są niesłychanie ważne w naukach przyrodniczych. Zapewne są istotne w jakimś stopniu również w naukach humanistycznych i społecznych. Pytanie np. o strukturę elity decyzji w państwach prerogatywnych wymaga doskonałej znajomości i bardzo umiejętnej interpretacji źródeł – najczęściej wtórnych. Jednakże ogromna większość opisów faktów jest powszechnie dostępna i w dodatku wielokrotnie multiplikowana.

Tym samym niewątpliwie musimy sprawdzać poziom wiarygodności opisów faktów. W przypadku choćby częściowej (a nie całkowitej) wiarygodności tego typu da-

⁵ Zob. np.: W. Shehzad, *Outlining Purposes, Stating the Nature of the Present Research, and Listing Research Questions or Hypotheses in Academic Papers*, „Journal of Technical Writing and Communication” 2011, Vol. 41, nr 2, s. 139-160, [online] <http://dx.doi.org/10.2190/TW.41.2.c>.

⁶ Zob. np.: J.T. Dillon, *The Classification of Research Questions*, „Review of Educational Research” 1984, Vol. 54, nr 3, s. 327-361, [online] <http://dx.doi.org/10.3102/00346543054003327>.

⁷ Zob. np.: N.L. Smith, P. Mukherjee, *Notes: Classifying Research Questions Addressed in Published Evaluation Studies*, „Educational Evaluation and Policy Analysis” 1994, Vol. 16 nr 2, s. 223-230, [online] <http://dx.doi.org/10.3102/01623737016002223>.

nych konieczne jest przeprowadzanie procedury ich weryfikacji, ale w dzisiejszych czasach sprowadza się to zazwyczaj do kilku minut (o ile sprawa jest skomplikowana) umiejętnych poszukiwań w Internecie. Możemy zatem stwierdzić, że – z pewnymi nie-licznymi wyjątkami – pytania dotyczące faktów możemy potraktować w naukach społecznych jako nieistotne ze względu na ich wysoki poziom banalności.

Ważną cezurą o charakterze metodologicznym w nauce było stworzenie przez Karola Linneusza w XVIII w. systemu taksonomicznego w naukach przyrodniczych⁸. Uporządkowanie materiału faktograficznego nie tyle w przysłowiowe szuflady, ile w rozłączne, pełne i zamknięte zbiory o hierarchicznej strukturze pozwoliło zapanować nad ogromną liczbą informacji. Od tego czasu możliwa jest jednocześnie analiza holistyczna i kazualna. Tym samym mamy do czynienia z problemami badawczymi o charakterze klasyfikacyjnym.

W konsekwencji można dość dokładnie panować nad źródłami. To nie źródła determinują język badań. Słownictwo badacza konstytuuje siatka kategorii i pojęć o charakterze abstrakcyjnym. Stąd też nieposiadające kształtu organizacyjnego ugrupowanie Pawła Kukiza, autoidentyfikujące się jako antysystemowe, politolog nazwie prosystemową partią protestu.

Pod względem intelektualnym problemy klasyfikacyjne są dość proste. Należy sprawdzić, czy dany byt, zjawisko bądź fakt spełnia cechy istotnościowe danej klasy bytów, zjawisk lub faktów i tym samym czy zalicza się go do danego typu. Podczas projektowania badania klasyfikowanie porządkuje świat polityczny i należy do czynności podstawowych, ale trudno uznać je za najciekawsze.

Pod koniec XIX w. we Francji Émile Durkheim publikuje pracę na temat samobójstw. Weryfikuje w niej tezę o zależności pomiędzy stanem grupy społecznej, do której należy jednostka, a samobójstwami⁹. Badanie relacji między zmienną zależną a niezależną staje się podstawowym rodzajem problemu badawczego w szeroko rozumianych naukach społecznych. Od tego czasu nie tylko socjologia, lecz także politologia (i inne nauki społeczne) badają relacje pomiędzy zmiennymi. Jednym z najbardziej znanych tego typu problemów jest np. tzw. prawo (bądź w późniejszej wersji – hipoteza robocza) Duvergera o zależności pomiędzy ordynacją większościową a kreowaniem systemu dwupartyjnego. Oczywiście możliwe jest podawanie wielu innych przykładów. Analiza zależności pomiędzy pogodą (zmienną niezależną) a wynikiem wyborczym (zmienną zależną) ma wymiar praktyczny, choć wydawałoby się, że dość banalny. Tak jednak nie jest, jeśli zależność zostanie dokładnie określona liczbowo. Ten typ problemów badawczych (relacji między zmiennymi) zmusza bowiem do bardzo precyzyjnego określenia i operacjonalizacji kryteriów i tym samym do przeprowadzania badań ilościowych. Jednakże nie sposób (albo jest to niesłychanie trudne i obarczone ryzykiem popełnienia błędu) we wszystkich przypadkach przeprowadzać badania ilościowe. Czasami muszą

⁸ W.T. Stearn, *The Background of Linnaeus's Contributions to the Nomenclature and Methods of Systematic Biology*, „Systematic Zoology” 1959, Vol. 8, nr 1, s. 4-22, [online] <http://dx.doi.org/10.2307/2411603>.

⁹ É. Durkheim (1897), *Suicide. A Study in Sociology*, przeł. J.A. Spaulding, G. Simpson, red. G. Simpson, Glencoe 1951; *Durkheim's Suicide. A Century of Research and Debate*, red. W.S.F. Pickering, G. Walford, London–New York 2000, *Routledge Studies in Social and Political Thought*, 28.

to być badania jakościowe¹⁰. Można jednak rozstrzygnąć ten dylemat poprzez zastosowanie metody idealizacyjnej bądź, inaczej mówiąc, kategorii typów idealnych. Podobnie jak ujęcie Durkheima umożliwia ona wyjście poza prostą deskrypcję faktów. Niemniej zasadnicza różnica między tymi podejściami polega na tym, że typy idealne pozwalają na bardzo wysoki stopień precyzji zniuansowania przedmiotu badań, a jednocześnie stanowią nośniki relewantnej – albowiem stanowiącej jedną z determinant rezultatów analiz¹¹ – mocy eksplanacyjnej¹².

Metoda idealizacji była i jest wielokrotnie stosowana w naukach społecznych¹³. Warto tutaj wspomnieć chociażby o znakomitej szkole poznańskiej Jerzego Topolskiego – jednego z najwybitniejszych metodologów historii¹⁴. Najważniejszy element tej metody stanowi typ idealny będący jedną z podstawowych kategorii organizujących myślenie socjologów¹⁵. Max Weber – twórca tegoż pojęcia – opisał typy idealne biurokracji, przywództwa politycznego i postaw religijnych. Według niego, jak pisze Paweł Załęski¹⁶, typ idealny to pewien abstrakcyjny konstrukt składający się z najistotniejszych i w najpełniejszym wymiarze cech danego rodzaju zjawisk, bytów czy procesów. Tym samym typ idealny ma charakter asymptotyczny i nie może występować w rzeczywistości¹⁷. Przykładowo, jeśli wyznaczymy typ idealny ruchu natywistycznego i wyłoinimy na podstawie kryterium stosunku do własnej kultury antynomiczny wobec niego typ ruchu autonegatywistycznego, to podczas badania empirycznego z ich wykorzystaniem zauważymy, że żaden ruch społeczny nie jest ani w pełni natywistyczny, ani w peł-

¹⁰ Zob. np.: T.S. Johnson, *Qualitative Research in Question: A Narrative of Disciplinary Power with/in the IRB*, „Qualitative Inquiry” 2008, Vol. 14, nr 2, s. 212-232, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1077800407308821>.

¹¹ Por. np.: L. Tickle-Degnen, *The 1999 Habits Conference Revisited: Research Questions and Theory Development*, „OTJR: Occupation, Participation and Health” 2002, Vol. 22, nr 1, s. 7S-10S, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/15394492020220S102>.

¹² Zob. np.: M.M. Rosenberg, *The Conceptual Articulation of the Reality of Life: Max Weber's Theoretical Constitution of Sociological Ideal Types*, „Journal of Classical Sociology” 2015, Vol. 15, nr 2, s. 1-18, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1468795X15574414>.

¹³ Por.: T. Lindbekk, *The Weberian Ideal-type: Development and Continuities*, „Acta Sociologica” 1992, Vol. 35, nr 4, s. 285-297, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/000169939203500402>; J. Hendricks, C.B. Peters, *The Ideal Type and Sociological Theory*, „Acta Sociologica” 1973, Vol. 16, nr 1, s. 31-40, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/000169937301600103>.

¹⁴ *Historiography between Modernism and Postmodernism. Contributions to the Methodology of the Historical Research*, red. J. Topolski, Amsterdam–Atlanta 1994, *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, 41; *Narration and Explanation. Contributions to the Methodology of the Historical Research*, red. J. Topolski, Amsterdam–Atlanta 1990, *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, 19.

¹⁵ Zob. np.: D. Papineau, *Ideal Types and Empirical Theories*, „The British Journal for the Philosophy of Science” 1976, Vol. 27, nr 2, s. 137-146.

¹⁶ P. Załęski, *Typy idealne w socjologii religii Maxa Webera. Analiza struktury kategoryzującej pole religijne*, „Kultura i Społeczeństwo” 2003, Vol. 47, z. 1.

¹⁷ Zob.: M. Weber, *The „Objectivity” of Knowledge in Social Science and Social Policy*, [w:] Max Weber. *Collected Methodological Writings*, przeł. i red. H.H. Bruun, S. Whimster, London–New York 2012, s. 100-138, *Weber in Translation*.

ni autonegatywistyczny, lecz każdy występuje w pewnym określonym dystansie do tych ekstremów. Nie istnieje bowiem taka możliwość, by jakiekolwiek zjawisko, byt bądź proces spełniało w pełni wszystkie istotnościowe kryteria, które traktuje się jako definicyjne dla powyżej wymienionych epifenomenów życia społecznego. Tak jak nie ma całkowicie idealnego mężczyzny ani całkowicie idealnej kobiety, i to według wszystkich najistotniejszych kryteriów (piszemy o tym z dużą dozą samokrytycyzmu) – tak nie ma takich możliwości w innych przypadkach.

Należy pamiętać, że konstrukcja typów idealnych wymaga twórczego wysiłku intelektualnego. Sama doskonała znajomość przedmiotu badania występującego w empirii – choć niezbędna – nie jest wystarczająca¹⁸. Poszukiwania warto rozpocząć od krytycznego zapoznania się z najważniejszą i najnowszą światową literaturą przedmiotu. Oznacza to konieczność ewaluacji wszystkich ujęć teoretycznych badanego zjawiska, bytu czy procesu. W sytuacji, gdy dana kategoria teoretyczna nie występuje w opracowaniach, przydatne może się okazać przeanalizowanie kategorii szerszych lub zbliżonych. Na przykład jeśli w literaturze nie funkcjonuje typ idealny – wyodrębniony na podstawie kryterium stosunku do własnej ojczyzny – antynomiczny wobec irredentyzmu, istnieje możliwość wykorzystania szerszej kategorii ruchów rewitalizacyjnych w celu sformułowania wspomnianego typu. Źródłem teoretycznej transpozycji będzie tutaj analiza tych spośród ruchów rewitalizacyjnych, których istotą jest dezaprobatą własnej ojczyzny. Umożliwi to zaproponowanie nowej, oryginalnej, autorskiej kategorii kontrairredentyzmu. Natomiast w przypadku dążenia do jak najbardziej precyzyjnego uchwycenia różnic pomiędzy zjawiskami, bytami lub procesami określonego rodzaju, będących przedmiotem analiz empirycznych, warto skoncentrować się na rozbudowaniu typologii¹⁹. Na przykład w celu identyfikacji poziomu dywersyfikacji rozmaitych egzemplifikacji ruchów irredentyzycznych i kontrairredentyzycznych można zaproponować węższe kategorie, które wypełnią pola semantyczne kategorii nadrzędnych, a jednocześnie będą rozłączne, jak chociażby typy idealne irredentyzmu: idolatrycznego, melioryzującego, rewiwalistycznego i perpetuatywnego oraz antynomiczne wobec nich – kolejno – typy kontrairredentyzmu: eks-terminacyjnego, pejoratywnego, ikonoklastycznego i tabuizującego²⁰.

Na tym etapie rozważań nad typami idealnymi niezbędne jest sformułowanie jeszcze jednego zastrzeżenia. Otóż sama ocena istniejących już ujęć teoretycznych polega na ustalaniu poziomu ich stosowności i użyteczności do własnych analiz, a także wyodrębnianiu istotnościowych cech dystynktywnych²¹. Podczas namysłu nad nimi nie-

¹⁸ Por.: B. Bengtsson, N. Hertting, *Generalization by Mechanism: Thin Rationality and Ideal-type Analysis in Case Study Research*, „Philosophy of the Social Sciences” 2014, Vol. 44, nr 6, s. 707-732, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0048393113506495>.

¹⁹ Por.: H. Aronovitch, *Interpreting Weber's Ideal-Types*, „Philosophy of the Social Sciences” 2012, Vol. 42, nr 3, s. 356-369, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0048393111408779>.

²⁰ Zob.: J. Rak, *Toward a New Typology of Revitalistic Attitudes*, „Filosofija-Sociologija” 2015, Vol. 26, nr 2, s. 122-128.

²¹ Zob.: T. Stevens, L. Barnard-Brak, Y. To, *Television Viewing and Symptoms of Inattention and Hyperactivity Across Time: The Importance of Research Questions*, „Journal of Early Intervention” 2009, Vol. 31, nr 3, s. 215-226, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1053815109338562>.

zbędny jest bardzo wysoki stopień krytycyzmu polegający na wykazywaniu różnego rodzaju błędów oraz walorów przedmiotu analizy teoretycznej²². Zmierzaniu do całkowitego wyeliminowania błędów powinno towarzyszyć dążenie do ich poprawienia, przy jednoczesnym zachowaniu tych właściwości, które zostały ocenione przez badacza pozytywnie²³. Tylko takie podejście umożliwia bowiem stworzenie oryginalnych, a jednocześnie w jak najwyższym stopniu funkcjonalnych typów idealnych.

W światowej politologii, szczególnie podczas prowadzenia badań ilościowych, traktuje się kategorię typu idealnego jako podstawowy mechanizm modelowania problemów badawczych²⁴. Jako reprezentatywne jawi się tu m.in. pytanie o stopień przynależności danego systemu do reżimów demokratycznych. Najczęściej próbuje się w takim przypadku ustalać kryteria istotnościowe, np. demokracji, które następnie można mierzyć na wiele sposobów.

Należy podkreślić, że podejście ilościowe z jednym typem idealnym jest bardzo często niewystarczające. Jeżeli bowiem badamy dystans egzemplifikacji od jednego typu idealnego, to tym samym nie jesteśmy w stanie zlokalizować dokładnie miejsca danego epifenomenu na płaszczyźnie teoretycznej stanowiącej analityczne odwzorowanie badanej rzeczywistości. Wiemy tylko, ile wynosi jego przybliżona odległość od punktu wyznaczonego przez typ idealny, ale nie wiemy, w którym miejscu koła wyznaczonego przez promień tej odległości się on znajduje. Rozwiązaniem staje się skonstruowanie modelu dwóch wzajemnie antynomicznych typów idealnych, takich jak choćby wspomniane wcześniej: irredentyzm i kontrairredentyzm czy natywizm i autonegatywizm. Linia kontinuum łącząca ekstrema pozwala na umiejscowienie wszelkich egzemplifikacji należących do danego rodzaju epifenomenu pomiędzy tymi dwoma przeciwstawnymi typami idealnymi. Warto tu posłużyć się jeszcze jednym przykładem dobrze obrazującym wywód. Mianowicie, można diagnozować miejsce, w którym znajduje się dany mężczyzna czy dana kobieta pomiędzy jego/jej idealnym typem a jego/jej całkowitym zaprzeczeniem, o ile oczywiście skonstruujemy adekwatne kryteria. Te ostatnie muszą być tak określone i zoperacjonalizowane, by były mierzalne. W tych konkretnych przypadkach możliwe jest wymienienie: stanu zdrowia, wielkości majątku, poziomu inteligencji itd.

W ten sam sposób możemy podejść do każdego interesującego nas zagadnienia. Czy PRL był państwem totalitarnym? Pytanie to przetransponował Roman Bäcker w inne – bardzo podobne treściowo, ale pozwalające na precyzyjne zdiagnozowanie – w jakim miejscu kontinuum pomiędzy idealnym typem totalitaryzmu a autorytaryzmu znajdował się PRL w danym momencie historycznym? Na to ostatnie pytanie można już

²² Por. np.: J.B. Carr, S. Karuppusamy, *Beyond Ideal Types of Municipal Structure: Adapted Cities in Michigan*, „The American Review of Public Administration” 2009, Vol. 39, nr 3, s. 304-321, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0275074008319217>.

²³ Por. np.: A.R.C. Humphreys, *Applying Jackson's Methodological Ideal-Types: Problems of Differentiation and Classification*, „Millennium – Journal of International Studies” 2013, Vol. 41, nr 2, s. 290-308, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0305829812463476>.

²⁴ Zob.: D. McIntosh, *The Objective Bases of Max Weber's Ideal Types*, „History and Theory” 1977, Vol. 16, nr 3, s. 265-279.

odpowiedzieć bardzo precyzyjnie. W dodatku po uzyskaniu odpowiedzi na kilka bądź kilkanaście tego typu pytań dotyczących różnych miejsc na linii czasu możliwe jest skonstruowanie wektorów i wielkości ewolucji, w tym przypadku polskiego pojałtańskiego systemu politycznego²⁵.

Model antynomicznych typów idealnych doskonale nadaje się do badania epifenomenów myśli politycznej. W jakim miejscu pomiędzy liberalizmem a solidaryzmem znajduje się np. obecny „Tygodnik Powszechny” to o wiele ciekawsze pytanie niż hagiograficzne bądź potępiające opisy tego pisma. Jeszcze ciekawsze może być poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o lokalizację sposobu myślenia reprezentowanego przez redakcję Radia Maryja na kontinuum pomiędzy myśleniem ideologicznym a fundamentalistycznym. Tego typu przykłady można mnożyć. Poziom stosowalności antynomicznych typów idealnych nie ogranicza się – na płaszczyźnie przedmiotowej – wyłącznie do dyspozycji badania myśli politycznej czy reżimów politycznych²⁶. Są one bowiem stosowalne we wszystkich subdyscyplinach i dyscyplinach nauk społecznych – choć oczywiście nie we wszystkich przypadkach²⁷.

Podsumowując, trzeba podkreślić, że przedstawiona powyżej typologia problemów badawczych nie jest jedyna. Nie jawi się jednak jako najważniejsze to, aby znać wszystkie typologie. Za istotne należy uznać uświadomienie sobie, że bez stosowania problemów badawczych, lub chociażby posiadania tej elementarnej umiejętności, prowadzenie badań naukowych może być w znacznym stopniu utrudnione, o ile w ogóle możliwe.

BIBLIOGRAFIA

Aronovitch H., *Interpreting Weber's Ideal-Types*, „Philosophy of the Social Sciences” 2012, Vol. 42, nr 3, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0048393111408779>.

Bäcker R., *The Post-Yalta Poland between Totalitarianism and Authoritarianism*, „Polish Political Science Yearbook” 2003, Vol. 32.

Balzacq T., *The „Essence” of Securitization: Theory, Ideal Type, and a Sociological Science of Se-*

²⁵ R. Bäcker, *The Post-Yalta Poland between Totalitarianism and Authoritarianism*, „Polish Political Science Yearbook” 2003, Vol. 32, s. 74-86.

²⁶ Zob. np.: E. Ytreberg, *Ideal Types in Public Service Television: Paternalists and Bureaucrats, Charismatics and Avant-gardists*, „Media, Culture & Society” 2002, Vol. 24, nr 6, s. 759-774, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/016344370202400602>; T. Hernes, *Four Ideal-type Organizational Responses to New Public Management Reforms and Some Consequences*, „International Review of Administrative Sciences” 2005, Vol. 71, nr 1, s. 5-17, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0020852305051680>; T. Balzacq, *The „Essence” of Securitization: Theory, Ideal Type, and a Sociological Science of Security*, „International Relations” 2015, Vol. 29, nr 1, s. 103-113, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0047117814526606b>; A. Schneider, T. Schröder, *Ideal Types of Leadership as Patterns of Affective Meaning: A Cross-cultural and Over-time Perspective*, „Social Psychology Quarterly” 2012, Vol. 75, nr 3, s. 268-287, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0190272512446755>; D. Shivakumar, *The Pure Theory as Ideal Type: Defending Kelsen on the Basis of Weberian Methodology*, „The Yale Law Journal” 1996, Vol. 105, nr 5, s. 1383-1414.

²⁷ Por.: J. Lopreato, L. Alston, *Ideal Types and the Idealization Strategy*, „American Sociological Review” 1970, Vol. 35, nr 1, s. 88-96.

- curity, „International Relations” 2015, Vol. 29, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0047117814526606b>.
- Bengtsson B., Hertting N., *Generalization by Mechanism: Thin Rationality and Ideal-type Analysis in Case Study Research*, „Philosophy of the Social Sciences” 2014, Vol. 44, nr 6, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0048393113506495>.
- Carr J.B., Karuppusamy S., *Beyond Ideal Types of Municipal Structure: Adapted Cities in Michigan*, „The American Review of Public Administration” 2009, Vol. 39, nr 3, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0275074008319217>.
- Dillon J.T., *The Classification of Research Questions*, „Review of Educational Research” 1984, Vol. 54, nr 3, [online] <http://dx.doi.org/10.3102/00346543054003327>.
- Durkheim É. (1897), *Suicide. A Study in Sociology*, przeł. J.A. Spaulding, G. Simpson, red. G. Simpson, Glencole 1951.
- Durkheim's Suicide. A Century of Research and Debate*, red. W.S.F. Pickering, G. Walford, London–New York 2000, *Routledge Studies in Social and Political Thought*, 28.
- Hendricks J., Peters C.B., *The Ideal Type and Sociological Theory*, „Acta Sociologica” 1973, Vol. 16, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/000169937301600103>.
- Hernes T., *Four Ideal-type Organizational Responses to New Public Management Reforms and Some Consequences*, „International Review of Administrative Sciences” 2005, Vol. 71, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0020852305051680>.
- Historiography between Modernism and Postmodernism. Contributions to the Methodology of the Historical Research*, red. J. Topolski, Amsterdam–Atlanta 1994, *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, 41.
- Humphreys A.R.C., *Applying Jackson's Methodological Ideal-Types: Problems of Differentiation and Classification*, „Millennium – Journal of International Studies” 2013, Vol. 41, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0305829812463476>.
- Johnson T.S., *Qualitative Research in Question: A Narrative of Disciplinary Power with/in the IRB*, „Qualitative Inquiry” 2008, Vol. 14, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1077800407308821>.
- Lindbeck T., *The Weberian Ideal-type: Development and Continuities*, „Acta Sociologica” 1992, Vol. 35, nr 4, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/000169939203500402>.
- Lopreato J., Alston L., *Ideal Types and the Idealization Strategy*, „American Sociological Review” 1970, Vol. 35, nr 1.
- McIntosh D., *The Objective Bases of Max Weber's Ideal Types*, „History and Theory” 1977, Vol. 16, nr 3.
- Narration and Explanation. Contributions to the Methodology of the Historical Research*, red. J. Topolski, Amsterdam–Atlanta 1990, *Poznań Studies in the Philosophy of the Sciences and the Humanities*, 19.
- Papineau D., *Ideal Types and Empirical Theories*, „The British Journal for the Philosophy of Science” 1976, Vol. 27, nr 2.
- Rak J., *Toward a New Typology of Revitalistic Attitudes*, „Filosofija-Sociologija” 2015, Vol. 26, nr 2.
- Rosenberg M.M., *The Conceptual Articulation of the Reality of Life: Max Weber's Theoretical Constitution of Sociological Ideal Types*, „Journal of Classical Sociology” 2015, Vol. 15, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1468795X15574414>.

- Sandberg J., Alvesson M., *Ways of Constructing Research Questions: Gap-spotting or Problematicization?*, „Organization” 2011, Vol. 18, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1350508410372151>.
- Schneider A., Schröder T., *Ideal Types of Leadership as Patterns of Affective Meaning: A Cross-cultural and Over-time Perspective*, „Social Psychology Quarterly” 2012, Vol. 75, nr 3, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/0190272512446755>.
- Shehzad W., *Outlining Purposes, Stating the Nature of the Present Research, and Listing Research Questions or Hypotheses in Academic Papers*, „Journal of Technical Writing and Communication” 2011, Vol. 41, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.2190/TW.41.2.c>.
- Shivakumar D., *The Pure Theory as Ideal Type: Defending Kelsen on the Basis of Weberian Methodology*, „The Yale Law Journal” 1996, Vol. 105, nr 5.
- Smith N.L., Mukherjee P., *Notes: Classifying Research Questions Addressed in Published Evaluation Studies*, „Educational Evaluation and Policy Analysis” 1994, Vol. 16, nr 2, [online] <http://dx.doi.org/10.3102/01623737016002223>.
- Stearn W.T., *The Background of Linnaeus's Contributions to the Nomenclature and Methods of Systematic Biology*, „Systematic Zoology” 1959, Vol. 8, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.2307/2411603>.
- Stevens T., Barnard-Brak L., To Y., *Television Viewing and Symptoms of Inattention and Hyperactivity Across Time: The Importance of Research Questions*, „Journal of Early Intervention” 2009, Vol. 31, nr 3, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1053815109338562>.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2005.
- Tickle-Degnen L., *The 1999 Habits Conference Revisited: Research Questions and Theory Development*, „OTJR: Occupation, Participation and Health” 2002, Vol. 22, nr 1, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/15394492020220S102>.
- Weber M., *The Meaning of „Ethical Neutrality” in Sociology and Economics*, [w:] *Max Weber on The Methodology of the Social Sciences*, przeł. i red. E.A. Shils, H.A. Finch, Glencoe 1949.
- Weber M., *The „Objectivity” of Knowledge in Social Science and Social Policy*, [w:] *Max Weber. Collected Methodological Writings*, przeł. i red. H.H. Bruun, S. Whimster, London–New York 2012, *Weber in Translation*.
- Werner T.P., Rogers K.S., *Scholar-Craftsmanship: Question-Type, Epistemology, Culture of Inquiry, and Personality-Type in Dissertation Research Design*, „Adult Learning” 2013, Vol. 24, nr 4, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/1045159513499549>.
- Ytreberg E., *Ideal Types in Public Service Television: Paternalists and Bureaucrats, Charismatics and Avant-gardists*, „Media, Culture & Society” 2002, Vol. 24, nr 6, [online] <http://dx.doi.org/10.1177/016344370202400602>.
- Załęski P., *Typy idealne w socjologii religii Maxa Webera. Analiza struktury kategoryzującej pole religijne*, „Kultura i Społeczeństwo” 2003, Vol. 47, z. 1.

Mgr Joanna RAK – doktorantka w Katedrze Teorii Polityki na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Prof. dr hab. Roman BÄCKER – kierownik Katedry Teorii Polityki na Wydziale Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.